

Kansallinen vai kansainvälinen julkaiseminen?

Eija Poteri & Maria Forsman

Julkaisufoorumi (JUFO) on myllertänyt kirjastoväenkin ajatuksia siitä, millaista tieteellistä julkaisemista pitäisi tukea. Mitä tieteellisissä kirjastoissa pitäisi tietää julkaisemisesta? Miten pitäisi suhtautua JUFO:n tasoluokituksiin? STKS:n tutkijapalvelut järjesti aiheesta seminaarin, jossa keskeiseksi nousivat kielikysymykset. Suomenkielisen tutkimuksen määrä on vähenemässä tieteen kansainvälistyessä.

Helsingin yliopiston tutkimuksen arvioinnin perusteella ainakin vuosina 2005–2010 yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden kieli oli suurelta osin suomi (ks. taulukko 1). Helsingin yliopiston humanistisesta tutkimuksesta 50 % ja yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta 44 % julkaistiin vuosina 2005–2010 suomeksi (Forsman 2012).

STKS:n tutkijapalveluiden seminaarissa oli mukana kaksi asiantuntijaa JUFO:n paneelista: professorit Pirjo Markkola ja Jari Vuori sekä Opetus- ja kulttuuriministeriöstä Julkaisufigorumi-hanketta ohjaava opetusneuvos Olli Poropudas. Emeritus professori Jorma Sipilä edusti pitkän linjan tiedepolitiikan kokijaa ja tekijää. Informaatiotutkimuksen ja tieteellisten kirjastojen edustajia olivat puolestaan tutkija Elina Late, tietoasiantuntija Lasse Koskela ja ylikirjastonhoitaja Kaisa Sinikara.

Tieteen Matthew't ja Mathildat

Tutkija Elina Late on tarkastellut informaatiotutkimuksen alan väitöskirjatyoössään erityisesti valtion tutkimuslaitoksissa työskentelevien tutkijoiden julkaisemista. Hän muistutti seminaarissa siitä, että julkaisemiseen vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin tutkijan halu julkaista tutkimustuloksensa. Erilaiset tutkimusorientaatiot eri tieteenaloilla ja erilaisissa tutkimusyhteisöissä vaikuttavat julkaisemisen käytäntöihin ja käytettäviin julkaisutyyppeihin. Tästä myös Maaria Harviainen ja Maria Söderholm (2012) kirjoittivat tutkimuksen arvioinnin näkökulmasta taannoin Signumissa.

Elina Late kertoi, että Robert Mertonin lanseeraama käsite Matthew-effekti tarkoittaa sitä, että pieni osa tutkijoista julkaisee suurimman osan tutkimuksista. Julkaiseminen kumuloituu harvoille tieteenalan huippunimille.

Julkaisun kieli	Hum. tieteet	Yhteisk.-tieteet	Lääketiede	Luonnon-tieteet	Bio-tieteet	Kaikki tieteet
Suomi	50%	44%	12%	8%	26%	31%
Englanti	34%	49%	88%	92%	72%	62%
Muut	16%	7%	Alle 1%	Alle 1%	2%	7%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Taulukko 1: Helsingin yliopiston tutkimuksen arviointiin 2005–2010 osallistuneiden tutkijayhteisöjen julkaisujen kieli tieteenalaryhmittäin (%)

1990-luvulla Matthew-effektin lisäksi alettiin puhua Mathilda-effektistä. Tieteensosiologit kiinnittivät huomiota siihen, että naistutkijat julkaisevat varsinkin uransa alkupuolella vähemmän tutkimuksia kuin vastaavan ikäiset miehet. Sukupuoli on yhä merkityksellinen tekijä tieteellisessä julkaisutoiminnassa.

Tieteidenvälisyys: uhka vai mahdollisuus?

Itä-Suomen yliopiston terveyshallinnon professori Jari Vuori pohti tieteidenvälisyyttä uhkana tai mahdollisuutena tieteellisessä julkaisutoiminnassa. Yhteiskunta- ja humanistisissa tieteissä tehdään paljon tieteidenvälistä tutkimusta. Se, ja tieteenalojen laaja-alaisuus aiheuttavat sen, että näillä aloilla ei löydy rajattua määrää ydinlehtiä kuten luonnontieteissä voidaan löytää (Hicks, 2012).

Jari Vuorella oli kokemusta myös brittiläisestä tutkimuksen arvioinnista ja sikäläisestä liiketaloustieteen julkaisuluokituksista. Siksi hän ei suhtautunut liian juhlallisesti JUFO:n tasoluokitukseen. Hänellä oli hyviä käytännöllisiä ohjeita nuorille tutkijoille, miten jakaa voimat oikein uran alkuvaiheessa: ei kannata hioa loputtomiin artikkeleita kärkilehtiin, kun väitöskirja pitää saada kasaan. Myös JUFO:n tasolla 1 olevat lehdet ovat tasokkaita lehtiä. Vuori myös ehdotti, että väitöskirjan yhteenveto kirjoitettaisiin suomeksi tai ruotsiksi silloin, kun väitöskirjan artikkelit ovat englanninkielisiä. Siinä samalla tulisi silloin edistettyä kansallista julkaisemista.

Suomen kieli kunniaan tieteen kielenä

Kansallisen julkaisemisen on pelätty olevan pian kriisissä, jos JUFO suuntaa tutkijoiden mielenkiinnon pelkästään kansainväliseen julkaisemiseen. Tosin JUFO:n tasolle 2 on nyt nostettu useita suomen- ja ruotsinkielisiä tieteellisiä lehtiä ja sarjoja sekä neljä kotimaista tieteellistä kustantajaa. Lisäksi tasolla 2 on muutamia kotimaisia, englanninkielisiä tieteellisiä sarjoja ja lehtiä. (Julkaisufoorumi, 2012)

Jyväskylän yliopiston historian professori Pirjo Markkola korosti suomen kielellä julkaisemisen merkitystä. Suomen kieli ei säily tieteellisen keskustelun kielenä, jos sillä ei kirjoiteta ja julkaista tiedettä ja käydä käsitteellisiä keskusteluja. Sekä Pirjo Markkola että Jorma Sipilä muistuttivat siitä, että suomen kielellä on voinut tehdä tiedettä vasta vähän yli sata vuotta. Luopuisimmeko siitä etuoikeudesta ilmaiseksi?

Pitkään Historiallisen aikakauskirjan päätoimittajana toiminut Markkola painotti myös, että vertaisarviointijärjestelmän käyttöönotto on nostanut suomalaisten tieteellisten lehtien tasoa. Suomessa julkaistaan tasokkaita tieteellisiä lehtiä ja monografioita. Missä muualla kuin Suomessa julkaistaisiin parasta Suomen historian tai Suomen kirjallisuuden tutkimusta?

Köyhdyttääkö kansainvälisyys tiedettä?

Muitakin hyvin kansallisia tai pohjoismaisia tutkimusaloja löytyi. Seuraavista aiheista ei kannata ehkä lähteä kehittämään kansainvälisiä artikkeleita: lasten kotihoidontuki (sosiaalipoliittinen tutkimus), kielen rakenteet Volter Kilven Alastalon salissa (kotimainen kirjallisuus) tai peruskoulujärjestelmän historia (kasvatustieteellinen tutkimus). Jorma Sipilä ja Lasse Koskela olivat samaa mieltä siitä, että kansainvälisyyden vaatimus julkaisemisessa johtaisi tutkimusaihevalikoiman kapenemiseen ja köyhtymiseen.

Lasse Koskela muistutti siitä, että viime aikoina tieteentekijät ovat havahtuneet kehittämään kaikki tieteenalat kattavaa kansallista termipankkia, jossa on mukana termien käännökset ja lähikäsitteet (Tieteen termipankki, 2012). Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia. Suomen ja ruotsin kielen käsitteiden määrittelyn eteen tehtävä työ menee hukkaan, jos näillä kielillä ei kannata kirjoittaa ja julkaista tiedettä.

Sipilä oli laskenut, että nykyisellä tahdilla viimeinen kotimaisilla kielillä julkaistava tieteellinen julkaisu näkee päivänvalon vuonna 2035. Hän myös ihmetteli, miksi media ei tue suomen

kieltä vaan antaa päättäjien viedä yliopistoja kohti englannin kielen ylivaltaa.

Sipilä kiinnitti huomiota myös siihen, että yliopistojen rahoitusmallikeskusteluissa on puhuttu liian vähän yliopistojen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta eli niin sanotusta kolmannelta tehtävästä. Uusi rahoitusmalli (OKM, 2012) palkitsee yliopistoja tutkinnoista, julkaisuista ja kansainvälisyydestä, mutta yleistajuisista kirjoituksista ja esitelmistä ei palkita. Yliopistojen pitäisi kuitenkin pystyä tarjoamaan ajantasaista tietoa päättäjille, asiantuntijoille ja medialle. Tältä osin rahoitusmallia toivottavasti vielä kehitetään.

Tutkimuksen arviointi keskustelussa

Maaria Harviaisen ja Maria Söderholmin vetämässä paneelissa keskustelivat professorit Pirjo Markkola, Jari Vuori ja Jorma Sipilä, opetusneuvos Olli Poropudas sekä ylikirjastonhoitaja Kaisa Sinikara temasta: ”Miten tutkimuksen arviointi ja OKM:n rahoitusmalli vaikuttavat tutkijoiden julkaisemiseen? Mitä kirjastojen pitäisi tietää?”

Paneeli tarttui yliopiston kirjastojen rooliin julkaisutietojen laadun tarkastajana. Poropudakseen mukaan OKM luottaa siihen, että yliopistoista toimitettavien julkaisutietojen laatu ja oikeellisuus on tarkastettu kirjastoissa. Poropudas kertoi myös, että OKM:n keräämät julkaisutiedot löytyvät ensin Vipunen-tietokannasta. Myöhemmässä vaiheessa niistä on tarkoitus Kansalliskirjaston avustuksella koota hakukelpoinen julkaisutietokanta.

Kaisa Sinikara korosti kirjaston ja tiedeyhteisön tiivistä yhteistyötä tutkijapalveluissa ja myös hankinnan kysymyksissä. Kansainvälisten elektronisten aineistojen hinnannousu on syönyt kotimaisen julkaisujen hankintamäärärahaa. JUFO:n tasoluokitusta käytetään jo nyt apuna erityisesti kansainvälisen aineiston valinnassa. Tähän Ol-

li Poropudas ei malttanut olla heittämättä puoleksi kauhistunutta välikommenttia: - Olemmeko luoneet Frankensteinin hirviön? Toisaalta Pirjo Markkola kyllä kannusti informaattikkoja hyödyntämään JUFO:n lehtilistoja silloin, kun nuoret tutkijat kysyvät, missä kannattaa julkaista. – Ei ole listojen väärinkäyttöä, jos kannustetaan julkaisemaan hyvissä lehdissä, Markkola totesi.

Lähteet

Forsman, Maria: Kansallinen vai kansainvälinen julkaiseminen : avaussanat seminaarissa 12.11.2012.

Harviainen, Maaria & Söderholm, Maria (2012). Tieteenalan luonne huomioon tutkimuksen arvioinnissa. *Signum* 45(4), 4-7.

Hicks, Diana (2012). Issues with data sources for social sciences and humanities bibliometrics. *NordForsk Workshop on Bibliometrics for the Social Sciences and Humanities, Helsinki, 10. – 11.10.2012.* <http://blogs.helsinki.fi/nordforskssh2012/programme/>

Julkaisufoorumi (2012): Tasolle 2 lisätyt suomen- ja ruotsinkieliset sarjat ja lehdet. http://www.tsv.fi/julkaisufoorumi/materiaalit/taso2_nostot_kevat2012.pdf

OKM (2012). Yliopistojen rahoitusmalli 2013 alkaen. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/liitteet/Yliopistojen_rahoitusmalli_2013_alkaen.pdf

Tieteen termipankki (2012) = Vetenskapstermbanken i Finland = Bank of Finnish Terminology in Arts and Sciences. <http://tieteentermipankki.fi>

Tietoa kirjoittajasta

*Eija Poteri, informaattikko
Nordicom, Tampereen yliopisto
Email. Eija.poteri@uta.fi*

*Maria Forsman, johtava tietoasiantuntija
Helsingin yliopiston kirjasto
Email. Maria.forsman@helsinki.fi*